

DOI 10.36074/grail-of-science.24.12.2021.047

АВТОР ТА АДРЕСАТ У СЕРІЇ КНИЖОК ПРО ФРАНКА ЕЙНШТЕЙНА ДЖОНА ЩЕШКИ

Пікун Леся Василівна

канд. філол.наук, доцент, доцент кафедри германської філології
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка,
Україна

Анотація. Стаття присвячена вивченню проблеми автора й адресата в шестикнижжі про Франка Ейнштейна американського письменника сучасності Джона Щешки. Дж.Щешка – дитячий письменник, твори якого спрямовані на розважальний та освітній потенціали читання. Дж.Щешка у своїй книзі створює матеріал для задоволення. Серія книжок про юного генія-науковця адресована хлопчачій читацькій аудиторії та допомагає їм стати вмотивованими читачами протягом усього життя.

Ключові слова: автор, адресат, письменник, читач, літературна гра.

У 2019 була видана українською мовою серія творів про юного науковця-винахідника Франка Ейнштейна Джона Щешки (Jon Scieszka). Творчий шлях цього сучасного американського письменника не набув вивчення в українському літературознавстві, тож дослідження проблеми автора та адресата у творах про Франка Ейнштейна визначає актуальність поданого дослідження.

Дж.Щешка народився 8 вересня 1954 р. у м. Флінт, штат Мічиган, США і є другою дитиною з шести синів у родині. Майбутній письменник навчався у військовій академії та має звання лейтенанта. Аби здійснити свою мрію стати лікарем, Дж.Щешка вступив до коледжу Альбїон. Але після закінчення Дж.Щешка змінив свої плани та вирішив стати письменником і в 1980 році здобув ступінь магістра художньої літератури у Колумбійському університеті Нью-Йорка.

Коли Дж.Щешка починав писати, то він хотів писати для дорослої аудиторії [1]. Втім перша книжка письменника була написана для дітей і побачила світ у 1989 р. До цього часу Дж.Щешка фарбував квартири, малював, а пізніше пішов працювати у початкову школу і викладав з першого по восьмі класи [2].

Робота в школі допомогла письменнику визначитися зі своєю читацькою аудиторією – діти в загалі та хлопці зокрема – найкращий й найрозумніший читацький загал [2]. Дж.Щешка згадує у своєму інтерв'ю, що він весь час перебував у компанії хлопчаків – вдома, у школі та військовій академії, але працюючи у школі, він раптом опинився в жіночому світі, де панували розмови про почуття. Дж.Щешка жартував, що йому доводилося все вислуховувати, а не битися, як він звик до цього часу [1]. Письменник зізнається, що йому важко уявити, яким вчителем його вважали учні, адже він був досить

непрогнозованим парубком, який виріс з п'ятьма хлопцями. Наприклад, він не звертав жодної уваги на гамір у класі. На його уроках діти не сиділи спокійно, уважно слухаючи один одного, але активно залучалися до наукових експериментів із борошняними хробаками, з математичними предметами тощо [1]. Джон Щешка бере натхнення від дитячої аудиторії – «моїх дітей, дітей, яких я навчав, дітей у яких я навчався», від переглянутих фільмів, від того, як він бавиться з котом, розмовляє з дружиною [3], аби писати дітям про серйозні науки й заставити їх читати, у тій формі яку діти легко сприймають, а не в тій, якій їм пропонують вчителі чи бібліотекарі [4]. У 2001 році письменник створив вебпрограму, що сприяє залученню хлопців до читання *Guys Read* [5]. Цей письменник став національно визнаним адвокатом читання за свої досягнення у сфері дитячої літератури. Дж.Щешка звертає увагу на те, що попри те, що хлопці значно поступаються дівчатам в читанні, є декілька речей, про які хлопці люблять читати. По-перше, це документальна література, адже вони хочуть дізнаватися про те, що відбувається навколо. По-друге, гумор – це важливий аспект для хлопчачої аудиторії. Дж.Щешка наводить як приклад книгу «Капітан Підштанько», яка викликає захоплення у хлопчаків. По-третє – це візуальність, адже графічні романи – це чудовий спосіб розважити та привернути хлопчаків до читання [1]. Але передусім треба припинити їм казати про важливість читання [6]. Тож Дж.Щешка активно співпрацює з художниками, серед яких Лейн Сміт характеризує Дж.Щешку таким чином, що він має кумедне ім'я, кумедний вигляд і він пишна кумедні книжки [7]. Письменник активно позиціонує себе і свою творчість у мас-медіа за допомогою свого авторського сайту, чисельних інтерв'ю, відео на youtube каналах і дописам у соціальній мережі twitter.

Твори американського письменника будуються на пізнаваних літературних сюжетах і знакових персонажах. Таким був перший твір Дж.Щешки – *“The True Story of the 3 Little Pigs”* (1989 р.). Письменник був переконаний, що діти зрозуміють історію про трьох поросят, яка розповідається з позиції вовка, та бавитися з іншими казковими сюжетами [1]. Письменник написав ще декілька творів які переспівують сюжети відомих казок і віршів, котрі увійшли у збірку *“Twisting Fairy Tales and Fables”*.

Пізніше американський письменник почав писати пригодницькі твори про математику (*“Math Curse”* (1995 р.) і *“Science Verse”* (2004 р.)), про історію (*“Knights of the Kitchen Table”* (1991 р.), *“The Not-So-Jolly Rodger”* (1991 р.), *“The Good the Bad and the Goofy”* (1992 р.), *“Your Mother Was a Neanderthal”* (1993 р.), *“2095”* (1995 р.), *“Tut, Tut”* (1996 р.), *“The Summer Reading is Killing Me”* (1998 р.), *“It's All Greek to Me”* (1998 р.), *“See You Later, Gladiator”* (2000 р.), *“Sam Samurai”* (2001 р.), *“Hey Kid, Want to buy a Bridge?”* (2001 р.), *“Viking It and Liking It”* (2002 р.), *“Me Oh Maya”* (2003 р.), *“Da Wild, Da Crazy, Da Vinci”* (2004 р.), *“On Say, I can't See”* (2005 р.), *“Marco? Polo!”* (2005 р.)), про історію мистецтва *“Seen Art”* (2005 р.), про автомобілі *“Trucktown”* (2008-2011 р.), про науку в цілому (*Frank Einstein Series* (2014-2018)), про кліматичні проблеми та майбутнє людства (*AstroNuts Series* (2019-2021 р.)).

Серія про Франка Ейнштейна розповідає про геніального винахідника, який вирішив вивчити шість наукових сфер: матерію, енергію, людину, життя,

землю й усесвіт. Реальні наукові факти, кумедні прилади, хлопчачі жарти, розслідування різного роду злочинних дій, переслідування зловмисників, утеча від пересування виявляються ідеальним поєднанням, що спонукає допитливого школяра до читання, навчання та саморозвитку. Книга написана у тісній співпраці з ілюстратором Браяном Бігґзом, який доповнив книжку малюнками та схемами.

У першій повісті «Франк Ейнштейн і двигун на антиматерії» Франк Ейнштейн любить створювати різні вигадливі та кумедні прилади, як, наприклад, дитяча залізнична колія, яка перетворилася на «Систему доставки взуття» [8, с.23], телефон у вигляді диметрона у натуральну величину, який ревів по-драконячому [8, с. 29], або детектор руху у вигляді годинника з зозулею [8, с. 60]. За допомогою випадку та сили блискавки Франку Ейнштейну вдалося створити робота з людиноподібним мозком, здатним до навчання і саморозвитку. Цей робот, на ім'я Дзвяк, зібрав із підручних матеріалів дідусевої майстерні по ремонту домашніх приладів іншого робота Бряка, з мозком мавпи-ляльки та пам'яттю дешевого цифрового годинника. Франк Ейнштейн разом зі своїм другом Вотсоном готуються взяти участь у науковому конкурсі винахідників, але однокласник і суперник хлопців Т. Едісон за допомогою свого помічника пана Шимпана викрадають роботів і двигун на антиматерії. Франку та Вотсону вдається врятувати роботів і повернути винахід, а Т.Едісона пошити в дурні. Друга книга «Франк Ейнштейн і електропалець» присвячена вивченню сили енергії. Франк Ейнштейн опрацьовує винахід Ніколо Тесли, яке дає можливість використовувати енергію в будь-якому місці та стає безоплатним енергоресурсом для м. Мідвілла. Знову юні винахідники протидіють Т.Едісону та пану Шимпану, які хочуть стати монополістами у постачанні енергії. У третій повісті «Франк Ейнштейн і Турбомозок» винахідник працює над прибором, який би дозволив посилити людське тіло – турбомозок. Вони хочуть допомогти своїй подрузі покращити кидок у гру в бейсбол. У четвертій книзі «Франк Ейнштейн і пояс «Евобластер» Франк Ейнштейн створює пристрій для подорожі у часі для того, аби побачити динозаврів. Новий пристрій евобластер уможливорює процеси еволюції та дееволюції, а також міжвидові трансформації, які перетворюють Вотсона га kota. П'ята книга «Франк Ейнштейн і біоактивна штукавина» присвячена екологічним проблемам землі (вирубці лісів та забрудненню сміттям). Шоста книга «Frank Einstein and the Space-time Zipper» не була перекладена українською мовою. У цій повісті описуються веселі пригоди пов'язані з космосом і потішними винаходами, розумними роботами, розумнішими за людей

У кожній книзі герой працює над проектом, який би допоміг йому та його друзям тріумфувати на змаганні, або здолати іншого юного злого генія, який хоче використати науку для збагачення та володіння.

Серія творів про Франка Ейнштейна за допомогою культурних і літературних шаблонів, персонажів, захопливої інтриги, сюжетної організації й позитивних емоцій стають джерелом задоволення від читання. Автор твору орієнтується на те знання, якими потенційно володіє сучасний учень середньої школи. Так, наприклад, ім'я та прізвище головного героя повісті Франк Ейнштейн співзвучно з прізвищем геніального вченого-винахідника з роману

М.Шеллі Франкенштейна, талановитого науковця, який створив людину-монстра, а також прізвище юного винахідника співвідноситься з прізвищем геніального вченого й винахідника ХХ століття Альберта Ейнштейна. Дідусь Франка Ейнштейна звать Ал.Ейнштен. Він також був винахідником і цікавився наукою та технікою. Це не перша спроба ігрового перетлумачення прізвищ героя Франкенштейна та Ейнштейна. У 1991 році з'явився мультфільм «Франк Ейнштейн», виробництва Австралії, який розповідає про безумного вченого Макса Ейнштейна та робота Франка, якого він створив. Подругу Франка та Вотсона звать Джейнгудол (Janegoodall). Так звать відому британську приматологиню Jane Goodall. У змалюванні поведінки пана Шимпана Дж.Щешка спирався на дослідження шимпанзе цієї вченої. Суперником Франка Ейнштейна у повістях є однокласник і талановитий науковець Т.Едісон, чие прізвище відповідає прізвищу науковця і винахідника Томаса Едісон. Дж.Щешка кумедно переписує один із найяскравіших епізодів екранізацій роману М.Шеллі, де згадуються фрагменти тіл, з яких був створений монстр Франкенштейна. У Франка Ейнштейна це фрагменти побутової техніки: тостер, ігровий контролер, годинник, електроклавіатура, гриль для гамбургерів тощо. Через збіг обставин, блискавка влучила у мозок надробленого смартбота і «став керувати механічними руками, які створили «дещо здатне мислити», «дещо здатне вчитися, «дещо ... живе» [8, с. 20]. У другій повісті «Франк Ейнштейн і електропалець» Франка звинуватили у створенні монстрів. У третій повісті «Франк Ейнштейн і турбомозок» дзеркально переграється епізод, коли істота створена Франкенштейном починає відчувати світ органами відчуття та рушає пізнавати навколишнє оточення.

Слід зазначити, що в повістях про Франка Ейнштейна всі позитивні персонажі постійно читають популярні серед американської дитячої аудиторії книжки (твори П.Д.Істмена та Дж.Кіні). Вотсон і Бряк із захопленням читають серію книг Дейва Пілкі про пригоди капітана Підштанька та професора Обдристайка, «Я, робот» А.Азімова.

Книжки про Франка Ейнштена наповнені різноманітними хлопчачими жартами, як на приклад ідея випробувати мозковий завихрювач на коті, якого звати Ігор [9, с. 92-93], а потім на Вотсоні, якого Т.Едісон заставив танцювати танець маленьких каченят [9, с. 148-149]. Або пульт керування для тупих іграшок, який схожий на масивний унітаз, причеплений на голову. [9, с. 90]

Дж.Щешка додав до серії романів про Франка Ейнштейна сайт, де дітям пропонується провести вдома науковий експеримент, створити свого робота з домашніх побутових приладів, допомогти роботам, героям роману, знайти приховані слова, розшифрувати закодовану назву другого роману [10].

Підсумовуючи все вищезазначене можемо зробити висновок, що автор серії книг про Франка Ейнштейна Дж.Щешка активно втілює свій творчий потенціал і залучає хлопчачу читацьку аудиторію задля спільної літературної та творчої діяльності. Автор та адресат як учасники творчого процесу безперервно пізнавати й опановувати досягнення науки та культури попередників. Читачі (адресати) діють у запропонованих автором обставинах художнього світу. Автор проектує на твір своє уявлення про читача та, за допомогою низки операцій, привертає увагу читача до процесу творення і

відтворення елементів культурного спадку. Юні читачі залучаються до пригод, наукових дослідів і процесу творчого розвитку. Позитивні емоції від прочитання твору, як і від будь-якої інтелектуальної або спортивної гри, виникають насамперед у результаті успішного подолання різного роду труднощів: різноманітних невідповідностей і переміщень.

Список використаних джерел:

- [1] Transcript from an interview with Jon Scieszka (2017). Вилучено з <https://www.readingrockets.org/books/interviews/scieszka/transcript>
- [2] Scieszka, J. (б.д.). *About Jon Scieszka*. Вилучено з <https://jonscieszka.com/author>
- [3] Scieszka, J. (1998, квітень). *NYPL Author with Chat Jon Scieszka*. Вилучено з <https://web.archive.org/web/20120202065305/http://kids.nypl.org/reading/SczieszkaChat.cfm>
- [4] Scieszka, J. (2014, 17 вересня). *On my latest tour a woman asked me to sign her baby*. Вилучено з <https://www.theguardian.com/childrens-books-site/2014/sep/17/jon-scieszka-interview-frank-einstein>
- [5] Scieszka, J. (б.д.) *GUYS READ*. Вилучено з <https://jonscieszka.com/guys-read>
- [6] Jon Scieszka on How to Get Kids to Love Reading (Tip: Stop Telling Them How Important Reading Is) (2014, 17 серпня). Вилучено з <https://parnassusmusing.net/2014/08/17/jon-scieszka-on-how-to-get-kids-to-read-tip-stopping-telling-them-how-important-reading-is/>
- [7] Reading Rocket. (2014, 22 квітня). *About Jon Scieszka* [Відео]. Вилучено з <https://www.youtube.com/watch?v=zvQ38xh4P7c>
- [8] Щешка, Дж., (2019). *Франк Ейнштейн і двигун на антиматерії*. І.Ємельянова, Пер.). КМ-БУКС.
- [9] Щешка, Дж., (2019). *Франк Ейнштейн і Турбомозок* (І.Ємельянова, Пер.). КМ-БУКС.
- [10] Scieszka, J. (б.д.). *Frank Einstien*. Вилучено з <https://frankeinsteinbooks.com>